

Nieuwsbrief 3

Het schaap, partner op het platteland voor
landschaps- en natuurbeheer

COLOFON

Verantwoordelijke uitgever

Vlaamse Schapenhouderij vzw

Ieperseweg 87

8800 Rumbeke/Beitem

T 051 27 32 28

F 051 24 00 20

E griet.dewaele@inagro.be

Projectpartners

- Vlaamse Schapenhouderij vzw
- Diergezondheidszorg Vlaanderen vzw
- KU Leuven
- INBO

IN DIT NUMMER:

Voorwoord	1
discussienamiddagen	2

JAARGANG 8, NR. 27

APRIL 2015

Voorwoord

Geachte lezer,
Beste schapenliefhebber,

Het project 'Het schaap, partner op het platteland voor landschaps- en natuurbeheer' draaide de afgelopen maanden op volle toeren. Er waren persoonlijke en leerrijke gesprekken met de belangrijkste spelers in het kader van natuur- en terreinbeheer. Tegelijk loopt een ruime bevraging, waarover later zal gerapporteerd worden.

In de loop van februari hadden op 4 plaatsen in Vlaanderen discussienamiddagen plaats omtrent pro en contra van natuurbeheer met schapen. Er was heel veel interesse. Ruim 100 personen namen aan de discussies deel. In deze nieuwsbrief brengen we een samenvatting van al de elementen die gedurende de besprekingen aan bod kwamen. Belangrijk voor de toekomst zijn de 'aandachts'- en 'werk'-punten. Kort samengevat moet er werk gemaakt worden van voorbeeld-contracten en contractvoorwaarden, van de evaluatie-aanpak ervan, van dierenwelzijns- en veterinaire aspecten, van opleiding van herders, van financiële haalbaarheidsaspecten en er zijn ook heel wat vragen ivm. wetgeving en regelgeving in het algemeen.

Kortom voor de verdere looptijd van dit project is er nog heel wat werk aan de winkel.

A. Calus
Voorzitter VSH

Discussienamiddagen

In de week van 16 tot 20 februari 2015 trokken we met het project 'Het schaap, partner op het platteland' doorheen Vlaanderen om er op vier plaatsen discussienamiddagen te houden. Schapenhouders, overheden, terreineigenaars,... werden uitgenodigd om met elkaar in debat te gaan over de pro en contra's rond natuurbeheer met schapen.

Op de vier plaatsen nl. Beitem, Ninove, Meeuwen-Gruitrode en Diest was de opkomst groter dan verwacht waar wij uiteraard heel blij mee waren. Dankzij iedereen werd het een boeiende en leerrijke week. Ruim honderd personen waren bij deze discussies betrokken.

De debatten tijdens de discussienamiddagen worden hierna punctueel samengevat.

We hebben de discussies opgesplitst in thema's: beheer, contracten, veterinair, opleidingen/deskundigheid, financiële aspecten, regelgeving en varia.

1) Beheer

Welke terreinen worden begrazen?

- Heideterreinen en taluds en bermen worden vooral met schapen begraasd.
- Kalkgrasland
- Schrale terreinen
- Natte gronden
- Waterwingebieden en rond bufferbekkens
- Wegbermen, die voldoende breed zijn, omwille van verkeersveiligheid
- Terreinen waar men niet maait om bepaalde planten te behouden.
- Bestrijding van boomopslag

Welke soorten dieren worden ingezet?

- Schapen
- Geiten
- Runderen, vooral om stukken grasland open te houden, inzet van runderen dichtbij en goedkoop
- Paarden
- Shetland pony's
- Geregeld wordt ook voor inzet van combinaties van diersoorten gekozen, omwille van verschillend graasgedrag.
- De runderen en paarden worden ingezet omdat de instantie zelf de dieren in bezit heeft.

Hoe wordt er aan beheer gedaan?

- Herderen, 's avonds en in het weekend met de schapen in een rustweide
- Samenwerking met de plaatselijke landbouwers die op bepaalde periodes van het jaar hun schapen op te beheren percelen, weides,... zetten.
- Kleine stukken met schapen, grote weilanden met runderen
- Hangt af van de doelstelling van het terrein dat beheerd moet worden. Dieren zijn een middel en geen doel op zich.
- Nabegrazing met voskoppen
- Soort vegetatie bepaalt met welk diertype men kan werken.

"Beheer"

Waarom wordt er aan beheer gedaan?

- Natuurontwikkeling
- Om bepaalde doelstellingen te behalen: planten die ingeperkt moeten worden/of gestimuleerd / of geweerd.
- Omdat enkel schapen dat soort perceel kan begrazen.
- Omdat het te gevaarlijk is om met machines te doen.
- Om de aaibaarheid van de schapen
- Voor stabiliteit van bermen en dijken
- Voor de toeristische waarde (infopunt en borden zijn hier zeer nuttig)
- Natte gronden zijn niet toegankelijk voor zware machines
- Brandveiligheid
- De beheersvorm is het doel en de schapen zijn het middel, dat vraagt heel wat flexibiliteit van de schapenhouder
- Uit financiële afweging
- Stop met beheer met schapen omwille van selectief begrazen van bepaalde gewenste plantensoorten, of omwille van te druk verkeer

Waarom wordt er voor bepaalde rassen gekozen?

- Geen texels of vleeschapen
- Verschillende rassen van heideschapen inzetten, die hun eigen graasgedrag hebben, blijkt heel efficiënt, ook herders kunnen dit sturen en kunnen de schapen echt leren wat ze moeten eten.
- Lammeren die op terrein geboren worden en 'opgevoed' door de moederdieren en herder en zo aangeleerd graasgedrag hebben is ideaal, maar daarvoor moet je een lang contract hebben.
- De stressfactor is heel belangrijk qua rassenkeuze.
- De voorkeur om Belgische rassen te gebruiken wordt ook gesteund door de subsidies die ervoor gekregen worden.
- Qua duurzaamheid wordt ook vanuit Europa gestuurd om eigen streekrassen in te zetten.
- Schapen moeten in conditie zijn bij de start van de begrazing. Bij achteruitgang van de conditie is geregeld omwisselen gewenst.

De herder

- De taak van de herder is heel belangrijk, er moet kennis zijn bij de mensen die het gebied beheren om te kunnen zien wat er moet gegeten worden en wat niet.
- Een herder is voor veel gemeentes belangrijk als toeristisch aantrekkingspunt. Het creëert ook werkgelegenheid (horeca)
- Mogelijkheden voor de gemeente: lammetjesdagen, 'Op stap met de herder', educatiedagen,... ideaal voor de gemeente om te duiden: waarom zijn die schapen hier? Zo kom je ook tegemoet aan de bewoners.
- Communicatie tussen herder en terreinbeheerder is heel belangrijk en zo direct mogelijk, dit om te kunnen inspelen op de situatie zodat er geen verkeerde dingen gedaan worden.
- Ook de herder moet een plan van aanpak hebben, hoe ga je de doelstellingen voor het terrein halen?

“Beheer”

2) Contracten

Algemeen

- Besturen moeten zich aan officiële regels houden: ivf totaal bedrag of openbare aanbesteding, of onderhandse aanbesteding of gebruiksovereenkomst
- Veel gemeentes werken niet met contracten maar hebben mondelinge overeenkomsten met landbouwers. Is de begrazing niet in orde, dan is die de overeenkomst kwijt.
- Bij gratis overeenkomsten moet de instantie wel zorgen voor afrastering en watervoorzieningen treffen, de schapenhouder houdt dagelijks controle
- Bij aanbestedingen is het probleem dat er schapenhouders zijn die onder te prijs gaan en zo uiteindelijk hun broek eraan scheuren en niet kunnen doen wat er van hen verwacht wordt
- Voorstel om clausules/voorwaarden te voorzien om bovenstaande tegen te gaan.
- 1 prototype contract is onmogelijk om te maken omdat er verschillende doelstellingen en soorten beheer zijn.
- Bij offerteaanvraag/aanbestedingen: er moet een juryverslag komen en openbaar gemaakt worden.
- Bij offerteaanvraag/aanbestedingen: dit is intensief en daarom wordt er weinig gebruik van gemaakt. Het moet zo duidelijk mogelijk uitgeschreven worden door zowel de schapenhouder als de uitschrijver. Het gevaar bestaat dat een minder mondige schapenhouder een dergelijk contract niet krijgt hoewel hij zelf een heel goede schapenhouder is.
- De betaling laat soms te lang op zich wachten, het duurt soms een heel jaar voor schapenhouders hun geld krijgen en moeten dus een jaar kunnen overbruggen.
- Sommige schapenhouders moeten een waarborg betalen voor contract van 9 jaar, als dat 5% is, is dat een groot bedrag, dan moet je bvb al 10000 euro betalen nog voor je kan starten.
- Een begrazingsplan is belangrijk, samenzitten met de instantie met de vraag: wat willen jullie? Niet enkel: 'wie/wat is goedkoop', maar ook: 'wat moet er beheerd worden'. Je kan niet zeggen, we gaan het een jaartje proberen want het duurt op zijn minst 4-5jaar voor je echt resultaat ziet (afhankelijk van wat de doelstellingen zijn)
- Jaarcontracten voor professionele schapenhouders zijn bijna niet haalbaar, er moet te veel voor geïnvesteerd worden: schapen, stalling, transport, uren,... Daarom is 9 jaar goed. De kudde leert het terrein kennen en groeit daarnaar wat niet op drie jaar kan.
- De verschillende overheden hebben contracten met verschillende looptijden: 1 jaar (3 x verlengbaar), 3 jaar (2 x verlengbaar), 7jaar,... wettelijk zijn de meeste op 4j max.
- Het grote gevaar is de concurrentie en de schapenhouders zelf. Ze gaan onder de prijs en kunnen het dan niet waarmaken waardoor de instantie negatieve ervaring heeft met begrazing door schapen. Hierdoor haken de instanties af.
- Indien men eisen stelt in kader van beheer, moet er ook betaald worden voor het beheer.
- Er is steeds vrees dat een contract zal leiden tot landbouwpacht. Vandaar gratis ter beschikking stellen en zeker geen betaling van schapenhouder vragen. Kan natuurgebied onder de landbouwpacht-wetgeving vallen ?
- Bij aanbestedingen leidt een prijsafwijking > 15 % tov de raming tot nood aan verantwoording. Er is nood aan studies ivm rendabiliteit om de verantwoording te onderbouwen.
- Als voorwaarden bij aanbesteding steeds referenties en eerdere ervaring meenemen
- Bij langlopende contracten steeds herzieningsformules te voorzien.

Evaluatie contracten

- Regiobeheerder of boswachter beoordeelt en de regiobeheerder neemt de beslissing
- Gebeurt tussendoor (in)formeel met de boswachter. De boswachter spreekt met schapenhouder en stuurt bij waar nodig. Bij de meeste ligt dit niet vast in de contracten.
- Niet alleen naar het effect op de natuur kijken, maar ook de dieren zelf bekijken
- Niet enkel eindevaluatie houden, maar ook een procesevaluatie
- Een neutrale begeleidingscommissie is wenselijk: toewijzing ondersteunen, jaarlijks advies,...
- Kwaliteitsmeting is moeilijk

Wat staat in contracten of zou er moeten instaan?

- Schapenwelzijn moet duidelijk in contract staan zodat de schapenhouder kan beslissen om met beheer te stoppen als er door klimatologische of vegetatieve omstandigheden problemen komen.
- Bij aanbestedingen : afstand tot thuisbasis als criterium meenemen en ook eis om 1 à 2-maal dagelijks toezicht te organiseren.

3) Veterinair**Toxische planten**

- Sint-Jacobskruid blijft een probleem/toxines stapelen zich op in de lever/kuddes moeten geregeld gewisseld worden.
- Varens, als enige voeding, geven problemen
- Amerikaanse Vogelkers kan beperkt begraasd worden
- Heermoes is licht toxisch
- Bereklaau (reuze-) wordt graag gegeten maar geeft grote fotogevoeligheid, verbranden van de lippen en de oorpuntjes
- Scottisch Blackface eten pitrus
- Taxus wordt gevaarlijk vanaf dat takjes afknakken
- Voorstel om op voorhand het terrein te gaan bekijken met de beheerder, op die manier kan de schapenhouder verhaal halen als iets misloopt of niet lukt.

Ontworming/medicatie

- Mag niet in de meeste beheerovereenkomsten
- Doen voor de dieren op het terrein komen

Leverbot

- Een schapenhouder dijk leverbot in door eenden op het terrein te laten lopen die de slakjes opeten.
- Op natte terreinen wisselen van dieren.

Teken

Geven soms problemen bij begrazen onder struiken

Mineralen

Dit wordt opgelost in de winter, geeft een mindere vruchtbaarheid door gebrek of tekort aan selenium of cobalt.

Bijvoederen

- Mag over het algemeen niet
- Likblokken mogen meestal wel

4) Opleiding/deskundigheid van de herder/schapenhouder

Een praktijkcursus zou wel wenselijk zijn. Dit kan een criterium zijn in een offerte of aanbesteding. Veel schapenhouders kennen te weinig op vlak van natuur. Er is nood aan botanische kennis en aan inzicht in natuurontwikkeling.

In de praktijk worden veel verschillen geconstateerd tussen herders.

Er zou een inventaris van geïnteresseerde schapenhouders moeten komen, waar ze actief zijn en wat ze willen/kunnen beheren.

*“Opleiding/
deskundigheid
van de herder/
schapenhouder”*

5) Rendabiliteit/financiële haalbaarheid voor de herder/schapenhouder

- Met schapenhouden valt niets te verdienen
- Er zouden natuurbeheerspremies moeten komen als vergoeding
- Inkomen genereren via vermarkten van natuurvlees
- Verkopen als cultuurhistorisch erfgoed
- Er zijn grote verschillen tussen begrazen van rijke en arme gebieden
- Vruchtbaarheid onder beheersomstandigheden daalt met 0.4 lam
- Stootbegrazing vraagt veel extra werk/ flexinetten kunnen enkel gebruikt bij rassen zonder hoorns , bepaalde rassen springen erover.
- Bij aanbestedingen wordt pas na afwerken van opdracht betaald, men moet dus alles voorschieten/ tussentijdse verrekening is wenselijk
- Voor contracten moet ook een belangrijk waarborg aan de consignatiekas gestort worden
- Qua vergoeding is er veel verschil in benadering tussen een hobbyhouder en een beroepsmatige schapenhouder die zijn kost moet verdienen.
- Budgetproblemen bij overheid maken initiatieven tegen vergoeding moeilijk.

6) Fricties/vragen omtrent de regelgeving

- BTW-percentage bij herderen ?
- Het bermbesluit is hinderlijk, men is ifv het jaar of te vroeg of te laat; nood aan afwijking voor herderen
- Distelbestrijding is wettelijk geregeld, beter ware naar beheer van distelpopulatie te gaan
- Quid ophalen kadavers uit natuurgebieden ?
- Er zijn fricties met FAVV ivm opvolgen van de regelgeving en de mogelijkheden tot controle
- In contracten flexibele data en flexibel aantal dieren te voorzien
- Vrees voor pachtwet, ook geen inscharringscontracten via Natuurpunt
- Quid met voorkooprecht bij gebruik van natuurgebieden ?
- Grensbeweidings met runderen is geregeld, met schapen is dit niet zo voor grensoverschrijdende terreinen
- Sociale tewerkstelling wordt gestimuleerd maar is eerder concurrentievervalsend tov de zelfstandige schapenhouder.

7) Varia

- Aan welk BTW-percentage moet herderen gefactureerd worden ? Is dit een landbouwdienstverlening?
- Rondtrekkende herder met zeldzame rassen en hond om zo patrimonium (historisch cultureel erfgoed) te redden, daar is een subsidie van Europa voor, maar blijkbaar niet echt gekend in België.
- Er is nood aan brochures over rendabiliteit, zo kunnen overheden verhaal halen qua kostprijs.
- Door te lage aanbestedingen krijgen cowboys carte blanche, vb 400 schapen en alles wat poten en wol heeft, wordt dan ingezet en is dat dan dierenwelzijn?
- Ook het probleem van schapenhouders die van ver zijn, die toch insteken om het bestek binnen te halen. Vermijden door bv in contract te zetten dat ze binnen de straal van x-aantal km wonen of binnen een bepaalde tijd bij de kudde moeten zijn.
- Het is belangrijk het publiek te betrekken, via allerhande initiatieven, via gericht communicatie, maar ook vragen honden aan de leiband te houden en uitnodigen om mee toezicht te houden met oa te contacteren nummer.
- Er is nood aan een beroepsvereniging voor herders in Vlaanderen, kan dit via VSH geregeld worden ?

Zoals u kan lezen, is heel wat ter sprake gekomen omtrent natuurbegrazing en alles daarrond. Heeft u nog vragen of wilt u nog iets toevoegen? Neem gerust contact met ons op.